Fl-aħħar, il-Gvern Tork, marsus min-nazzjonijiet ewropej fuq il-fruntieri tiegħu, ma setax jibqa' b'rasu iebsa u, mheġġeġ minn Franza allijata tiegħu, qatagħha li jerġa' jara l-qagħda tiegħu fuq il-kwistjoni tas-Santwarji qaddisa tal-Palestina.

Għal dan il-għan waħdieni waqqaf qorti, li fela u stħarreġ sewwa u bil-għaqal id-dokumenti mressqin mill-Irhieb Franġiskani u mill-Griegi Xismatiċi. U bħala għeluq ta' dan ix-xogħol, fl-1690, ġie maħruġ u mxandar *orman*, li bih il-Franġiskani kienu magħrufin bħala *leġittmi proprijetarji u mogħtijin lura l-jeddijiet qodma tagħhom fuq is-Santwarji tal-Palestina.*

P. NIKOLA MAGRO
O.F.M.

ID-DIN NISRANI FIL-LVANT NOFSANI

Id-Din Nisrani fil-Lvant Nofsani jiġbor fih qawwa setgħana u leħen f'saħħtu li flimkien ixandru l-Messaġġ ta' Kristu f'dik in-naħa tad-dinja. Il-Knejjes Insara huma dawk tagħna, il-Kattolċi u ta' l-Ortodossi. Hemm ukoll għadd żgħir ta' għaqdiet Protestanti. Għalhekk il-Lvant Nofsani, iħaddan żewġ familji, jew aħjar żewġ Knejjes kbar li huma, il-Knisja Kattolika u l-Knisja Ortodossa.

Bħalissa, il-Knisja Kattolika fil-Lvant Nofsani għandha ħafna *riti*, jiġifieri bosta ċerimonji u drawwiet, iżda, dawn ma jġibu magħhom ebda tibdil fit-Tagħlim tal-Knisja ta' Pieru. Meta wieħed igħid 'Kattolku' għalhekk, irid jifhem Nisrani tar-rit oċċidentali jew latin, u dawk tar-rit orjentali jew biżantin, koptu, maronita, armen, sirjan u kaldew. Dawn ir-riti kollha minkejja li wieħed mhux bħall-ieħor, b'danakollu għandhom Fidi waħda, u kollha jagħrfu setgħa waħda li tmexxihom — dik tal-Papa — Isqof ta' Ruma u Suċċessur ta' San Pietru.

Meta mbagħad ingħidu "Ortodossi", nifhmu dawk l-Insara li laqgħu t-Tagħlim Kattolku li tnieda sar-Raba' Konċilju Ekumeniku ta' Kalċidonja li kien sar fis-sena 451 W.K. L-Ortodossi għandhom tista' tgħid l-istess riti bħal tal-Kattolċi orjentali. iżda, jaħasra, lè ma jagħrfu s-setgħa tal-Papa fuqhom.

Nerġgħu nfehmu l-kelma "*rit*". B'din il-kelma nifhmu l-ġabra ta' drawwiet, liġijiet u jeddijiet li jmexxu l-frieghi tal-Knejjes li semmejna. U dan mhux biss dwar kif għandha ssir il-qima u dwar il-liturġija, iżda wkoll dwar it-tmexxija, id-dixxiplina u l-mentalità reliġjuża.

F'din l-ewwel kitba naraw xi ħaġa dwar il-Knisja Latina, jiġifieri dwar kattolċi bħalna li f'*kollox* jaqblu magħna — mhux biss fit-Tagħlim kollu, iżda ukoll fir-rit. Bħalissa qiegħed imexxi l-Knisja Latina fil-Lvant Nofsani, il-Patrijarka Latin ta' Ġerusalemm, Mons. Albertu Gori, O.F.M.

Mela, għalkemm il-Knisja Latina fil-Lvant Nofsani hi l-iżgħar fil-għadd. hi l-aktar waħda għanja u qawwija fil-ħidmiet imlewma tagħha. Hi xbieha ħajja ta' l-Oċċident Nisrani fil-ħafna għamliet tagħha ta' ħidma missjunarja u spiritwali. Ara kemm hu hekk, li tgħaddi 'l Knejjes Kattolċi l-oħra (ta' riti differenti), u

m'għandniex xi ngħidu tgħaddi 'l Knejjes ta' ħutna mifrudin minn Ruma, l-Ortodossi u l-Protestanti. Bħala wisa' ta' art, il-Knisja Latina tħaddan il-Lvant kollu mix-xmara Nil fl-Eġittu sax-xmara Ewfrate fl-Iraq. Għandha bażilki kbar u ta' siwi artistiku; katidrali, knejjes u kappelli. Għandha saħansitra l-universitajiet tagħha, imkejjen ta' kultura u ta' studji għolja, istituti għat-tagħlim tal-Kotba Mqaddsa, kulleġġi sekondarji, skejjel elementarji, orfanatrofji, djar fejn jilqgħu t-tfal żgħar. sptarijiet u kliniki......... fejn għadd kbir ta' reliġjużi, irġiel u nisa, iwasslu, min bi triq min b'oħra, iżda 'l kulħadd, il-Messaġġ dejjem ħaj ta' Kristu. Fost dawn l-eserċti ta' Ordnijiet u Kongregazzjonijiet ta' l-irġiel, insemmgħu — bla rridu ninsew lil ħadd — il-Patrijiet Minuri (O.F.M.), il-Kappuċċini, id-Dumnikani, il-Ġeżwiti, il-Benedittini, it-Trappisti, il-Karmelitani Skalzi, is-Salesjani, il-Passjonisti, il-Lazzaristi. il-Patrijiet il-Bojod, il-Patrijiet ta' l-Ispirtu s-Santu, ir-Redentoristi, il-Patrijiet ta' Betharram, il-Freres, l-Aħwa ż-Żgħar ta' Ġesù......... Fost l-Ordnijiet u Kongregazzjonijiet tan-nisa hemm il-Klarissi, il-Benedittini, is-Sorijiet ta' "Saint Joseph", is-Sorijiet tal-Karità, il-Franġiskani Missjunarji ta' Marija, il-Franġiskani Missjunarji tal-Qalb bla tebgħa ta' Marija, is-Salesjani, is-Sorijiet tan-Nigrizja. tar-Rużarju, ta' San Karlu Borromeo, tal-Visitazzjoni, il-"Piccole Suore", is-Sorijiet ta' Ivrea, il-Qaddejja tal-Kalvarju......... Dawn ilkoll jaħdmu għal Kristu — libsin ilbies differenti, iħarsu regoli differenti, jitkellmu ilsna differenti. L-għan biss hu wieħed — Kristu — li fih u bih kollox jiġġedded u jieħu l-ħajja.

Fost l-aqwa ħidmiet kattoliċi tiegħu l-ewwel post l-"Opera della Custodia dei Luoghi Santi". Jiġifieri dak ix-xogħol li jagħmlu ulied San Franġisk biex iħarsu l-imkejjen imqaddsa fejn twieled, għex u miet Sidna Ġesù Kristu. Il-Patrijiet ta' Ġieżu (fil-Lvant Nofsani, issibuhom bħala l-"Patrijiet tal-Ħabel") ilhom ħarsiena ta' dawn l-imkejjen 'l fuq minn seba' mitt sena. Ħarsuhom b'qalb kbira, b'ċaħda li ma titwemminx u b'fidi qaddisa, li għaliha, mhux darba u tnejn kellhom ixerrdu demmhom. Bosta mkejjen tat-Terra Santa — l-Art Imqaddsa — xorbu d-demm serafku li ħareġ jaħraq safi mill-ġrieħi ta' Ulied il-Patrijarka tal-Fqajrin — demm li għamel ġieh lill-Ordni Franġiskan u niżżel fuqu il-Barka tal-Mulej.

Il-Knisja Latina fil-Lvant Nofsani, fil-Liturġija tagħha, iżżomm kollox bħalna — il-Knisja Oċċidentali. Issa ilu żmien, u dan l-aktar fil-parroċċi li s-servizz reliġjuż isir bl-ilsien għarbi jew b'ilsna oħra Ewropej.

Il-Knisja Latina fil-Lvant Nofsani tħaddan mela (1) id-djoċesi tal-Patrijarkat ta' Ġerusalemm; (2) sitt Vigarjati Appostoliċi; (3) żewġ Amministrazzjonijiet. Il-Patrijarkat Latin ta' Ġerusalemm għandu Kleru tal-post, u l-ħidma tiegħu tinfirex fuq il-Ġurdanja kollha u fuq Israel. Is-Sorijiet tar-"Rużarju" huma kongregazzjoni li twieldet u qiegħda tikber u tissaħħaħ ġmielha fil-Lvant Nofsani. Bosta mis-sorijiet huma ta' nisel għarbi jew ta' razez oħra li jgħammru f'dawk l-imkejjen.

Darb'oħra, jekk Alla jrid, naraw xi ħaġa dwar il-"Knisja Biżantina".

Fr. ĠWANN KRISOSTMU ALAFI O.F.M.